

Rahapesu Andmebüroo tagasiside krediidasutustele

Riskikeskkond

Rahapesu Andmebüroole (RAB) laekunud ja analüüsitud info osutab, et **piiriülese rahapesu oht** on Eestis riigisiseselega võrreldes märksa kõrgem ning Eesti on jätkuvalt rahapesu mõttes **transiitriik**. Eestis toimub välisriikides saadud **kriminaaltulu kihistamine (layering)**. 2022. aastal RABile saadetud välispäringutes on sarnaselt 2021. aastaga enamlevinud seoseks Eestiga siin avatud **kontod**, Eestis asuv **vara** või Eestis asutatud **juuriiline isik**. Kõige kõrgema riskiga on rahapesu ja terrorismi rahastamise vaatest jätkuvalt **pangandussektor** ja **virtuaalvääringu teenuse pakkujad** (VASPid).

2022. aasta oktoobris avaldatud uue **Euroopa Liidu ülese riskihinnangu**¹ (*Supra-National Risk Assessment, SNRA*) tulemuste kohaselt on krediidasutuste jaoks nii rahapesu kui terrorismi rahastamise risk suurim jaepanganduse sektoris: terrorismi rahastamise (TF) risk on seal kõrge ja rahapesurisk väga kõrge. Jae- ja institutsionaalse investeerimise, privaatpanganduse ning korporatiivpanganduse sektorites hinnati rahapesuriski kõrgeks, (**Error! Reference source not found.**).

Tabel 1. Terrorismi rahastamise (TR) ja rahapesu (RP) riski hinnangud SNRA 2022 järgi

Jaepangandus (v.a privaatpangandus)		Jae- ja institutsionaalse investeerimise sektor		Korporatiiv- Pangandus		Privaat- Pangandus	
TR risk	RP risk	TR risk	RP risk	TR risk	RP risk	TR risk	RP risk

Riskiskaala: **Ebaoluline**; **Väheoluline/MADAL**; **KESKMINE**; **KÕRGE**; **VÄGA KÕRGE**

Eesti pangandussektoris on riskitase pärast suuri rahapesuskandaale astunud maandamismeetmete tõttu küll oluliselt vähenenud, kuid suurte varade mahtude ja välismaksete käibe tõttu rahapesu ja terrorismi rahastamise risk püsib. 2022. aastal oli Eesti krediidasutustes äriühingute, kodumajapidamiste ja finantseerimisasutuste laekuvate piiriüleste välismaksete maht 99,4 miljardit eurot (kasv võrreldes 2021. aastaga 6%) ja makstavate piiriüleste maksete maht 101 miljardit eurot (kasv 10%).

SNRA hinnanguid siinse kontekstiga kõrvutades võib öelda, et Eestis on praegu rahapesurisk suurim krediidasutuste **respondentsuhetes**. Endiselt on välispäringute ja teadete alusel levinuim rahapesu tüpologia mitmesugustest kelmustest saadud tulu kandmine Eesti krediidasutuse respondentkliendist välisriigi makseteenuse või virtuaalvääringuteenuse pakkuja kontole, kust raha suunatakse koheselt edasi vastava teenusepakkuja platvormile. RABile saadeti 2022. aastal enam kui kaks korda vähem kelmuseteadeteid kui aastal 2021, mis annab alust arvata, et selliste Eestiga seotud juhtumite arv eelneva aastaga võrreldes vähenes.

¹ SNRA täistekst ning eesti- ja ingliskeelne kokkuvõte on leitavad Rahandusministeeriumi veebilehelt: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine/riskihinnangud>

Aastaga suurenes mõnevõrra RABile esitatud **virtuaalvääringutega** seotud teadete arv. Samas RABi prognoos, et siinsete VASPidega seotud välispäringute ja teadete arv kasvavad väga kiiresti, ei ole realiseerunud, suurt muutust võrreldes 2021. aastaga ei toimunud. Eesti tegevusloaga VASPide arv on viimastel aastatel riigi kasutatud meetmete tõttu vähenenud ja hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteet tõusnud, kuid riskid on jätkuvalt olemas ning olulised. 2022. aasta lõpus Eesti tegevusloa omavate VASPide vahendatud teenuste käive oli 2022. aastal hinnanguliselt 10 miljardit eurot. Osa erinevate puudujääkide ja rikkumiste tõttu Eesti tegevusloa kaotanud teenusepakkujaid seostatakse endiselt Eestiga, mis tähendab jätkuvat mainekahju nendega reeglitele mittevastava tegevuse Eestiga seostamise tõttu. RAB töötab selle nimel, et virtuaalvääringusektoriga seotud riske maandada.

RABile saadetud teadetes tõusis 2021. aastast rohkem esile ka **sularaha kasutamine, identiteedivarguse** temaatika ja **hasartmängusektoriga** seotud rahapesu kahtlus. RABi 2022. aastal analüüsitud juhtumites domineerisid sarnaselt 2021. aastaga arvatavate rahapesu eelkuritegudena erinevad **kelmused** ja maksukuriteod.

Siinset riskikeskkonda kujundas pingestatud julgeolekuolukorra ja heitlike majandustingimuste tõttu süvenenud ebakindlus. SNRAs on suurimate riskikeskkonna mõjuteguritena välja toodud COVID-pandeemia järelmõju ja Vene-Ukraina sõda.

COVID-pandeemiaga kaasnenud muutused inimeste käitumises, ebakindlus, hirm ja valitsuste kehtestatud piirangud muutsid ka kurjategijate toimimist ning suurendasid rahapesuriski paljudes riikides erinevates majandussektorites ja tegevusvaldkondades. Eesti õiguskaitseasutuste analüüsid näitavad, et pandeemia ei suurendanud Eestis oluliselt kuritegevuse riski, kuid suurenes **telefoni- jm pettuste ja küberkelmuste** toimepanek.

Eestit, kui EL piiririiki ja Venemaa naabrit, mõjutab tugevalt **Venemaa agressioon Ukrainas**. EL on rakendanud ulatuslikke finants-, majandus- ja kaubandussanktsioone, et nõrgestada Venemaa majandust, jätta see ilma olulistest tehnoloogiatest ja turgudest ning kärpida riigi sõjapidamise võimet. Sanktsioonimeetmeid on kohaldatud aktiivselt, kuid poliitiline dihhoomia maailmas tähendab lääneriikide jaoks ka sundi oluliseks ümberorienteerumiseks turgudel ja energiaallikate kasutuses. Eesti ettevõtete jaoks on impordi- ja eksporditurgude sunnitud muutus väga tuntav ning kogu Eesti majandust on survestanud energiahindade tõus. Vene-Ukraina sõja mõjud on hoogu juurde andnud inflatsioonile ning finantsturud püsivad heitlikuna. Sanktsioonide rakendamise kohustus muudab RahaPTSi kohustatud isikute töö keeruliseks: erakordsetes oludes on ka „tavapärane“ leaalne majandustegevus pidevas muutumises, seda raskem on sõelale püüda ebaharilikku ja kahtlast tegevust. Kokkuvõttes teeb see keerulisemaks nii enda kui ka oma klientide riskide tundmise.

Rahapesu ja sanktsioonidest kõrvalehoidmise vaates kätkeb käimasolev Vene-Ukraina sõda Eesti jaoks eeskätt ohtu, et **Vene oligarhid ja kleptokraadid** püüavad kasutada Eesti finantssüsteemi ja juriidilisi isikuid sanktsioonidest kõrvalehoidmiseks, kasutades traditsioonilisi rahapesuvõtteid nagu peitumine **keerukate juriidiliste struktuuride** taht ja **vara paigutamine sularahasse, kulda või kõrge väärtusega kaupadesse**. Samuti on oht, et **Ukrainast kokku röövitud vara ja raha** üritatakse toimetada Eestisse, **tollis väärdeklareeritakse kaubakoode ja kauba päritolu ning sõjalise ja kahetise kasutusega kaupade toimetatakse ebaseaduslikult Venemaale**. Eesti õiguskaitseasutused on ka hinnanud, et sõja tõttu võib suureneda narkootikumide sissevedu Venemaalt, suurenedada illegaalsete relvade sissevedu ELi, küberkuritegude toimepanemine, korruptsioon ning varimajandus, mis mõjutavad ka rahapesuriski.

Terrorismi rahastamise vaatest on Eestis endiselt kõrgeim risk **edastamise** faasis. Terroristlikul eesmärgil vahendite kogumise ja kasutamise risk on madal. Siiski mängivad üha enam keskset rolli **ühisrahastusplatvormid**, mille puhul puudub selge ülevaade nii lõppkasutajast kui kogutud vahendite tegelikust kasutusviisist. Seonduvalt vahendite edastamisega torkab kõrge riskiga silma **VASPide sektor**, kus suuremal osal

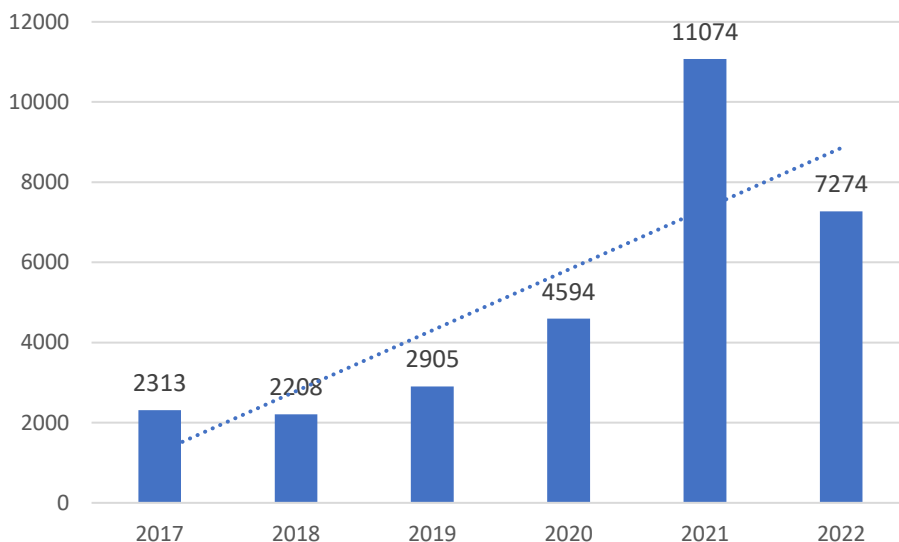
teenusepakkujatest puuduvad endiselt piisavad monitooringumehhanismid, et tuvastada terrorismi rahastamisele viitavaid ohumärke.

SNRAst selgub, et EL-üleste riskimaandusmeetmetena on Euroopa Komisjonil kavas harmoneerida hooldusmeetmete rakendamise raamistikku, sh tegeliku kasusaaja ja temaga seotud isikute kindlakstegemiseks, kehtestada ELi-ülene 10 000 euro piirsumma sularahatehingutele ning tõhustada parimate praktikate vahetamist õiguskaitseasutuste ja finantsasutuste vahel ka terrorismi rahastamise alal.

Ülevaade 2022. aastal saadetud teadetest

Eestis tegutses [Finantsinspektsiooni andmetel](#) 2022. aastal üheksa Eesti krediidasutust ja viis välisriikide krediidasutuste filiaali, 14st kümme esitasid RABile teateid. Suurimad pangahoiuste turuosad kuulusid 2022. aasta suve seisuga endiselt ülekaalukalt Swedbankile (42%; 2021: 43%), SEB Pangale (22%) ja LHV Pangale (19%; 2021: 20%). Coop Panga hoiuste turuosad oli 4%, Bigbankil 4% (2021: 2%), Inbankil 1%. Portfellivalitsemise teenuse pakkumisel kuulus suurim turuosad Swedbanki grupi ettevõtjatele (kokku 41%), teisele kohale tõusis LHV Pank (25%), järgnes Luminor Bank (19%).²

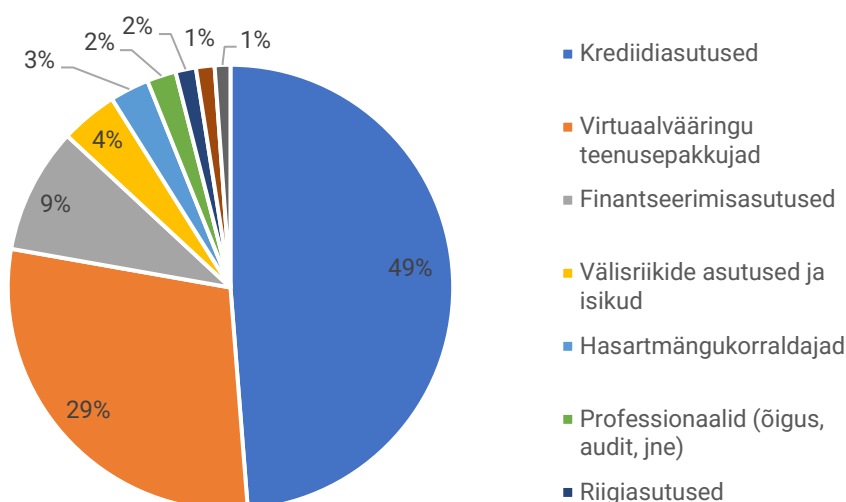
RAB sai 2022. aastal krediidasutustelt kokku **7274** teadet, mis on enam kui kolmandiku võrra vähem kui 2021. aastal, mil pangad esitasid kokku 11 074 teadet. Aset on leidnud teatav stabiliseerumine, võrreldes aasta varasemaga, mil krediidasutuste esitatud teadete üldarv kasvas pretsedenditult seoses n-ö **pesastatud teenustega**: ehkki krediidasutuste pesastatud teenustega seotud pettuseteadete arv vähenes aastaga ligikaudu poole võrra, domineerisid sellised teated siiski ka 2022. aasta teadete tervikvaates.

Joonis 1. Aastatel 2017-2022 krediidasutustelt RABile saadetud teadete arv.

Ligi **49%** kõigist RABile 2022. aasta jooksul esitatud teadetest pärines krediidasutustelt. Võrdluseks: 2019. aastal oli vastav osakaal 47%, 2020. aastal 55% ning 2021. aastal 67%.

² Finantsinspektsioon, [Eesti finantsteenuste turg 30. juuni 2022 seisuga](#): joonis 6 lk 7; lk 25.

Joonis 2. 2022. aastal RABile saadetud teadete arv sektorite lõikes.

63% kõikidest krediidiasutustelt laekunud teadetest pärinevad ühelt pangalt, mis oli ülekaalukalt suurim teadete esitaja ka aasta varem: kui 2021. aastal esitas see pank 8994 teadet, siis 2022. aastal peaaegu poole vähem ehk 4555 teadet. Samal ajal **kasvas peaaegu kõigi teiste teateid esitanud krediidiasutuste teadete arv märkimisväärselt**.

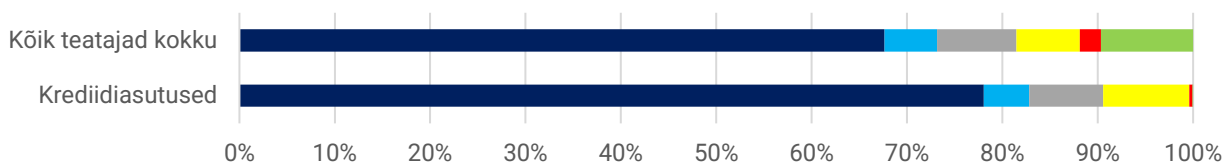
Nagu aasta varemgi, kuulus RABi suurimate teatajate esikümnesse 2022. aastal neli krediidiasutust.

Tabel 1. 2022. aastal RABile saadetud teatajate esikümme.

Teataja põhitegevusala alusel	Teateid
1. Krediidiasutus 1	4 555
4. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 1	1 035
3. Krediidiasutus 2	1 012
4. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 2	996
5. Krediidiasutus 3	867
6. Finantseerimisasutus 1	742
7. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 3	512
8. Krediidiasutus 4	507
9. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 4	279
10. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 5	241

Kõigi teatajate keskmisega võrreldes esitasid krediidiasutused 2022. aastal märgatavalt enam rahapesukahtlusega (STR) ja sanktsioonikahtlusega teateid (ISR), keskmisest oluliselt harvem terrorismi rahastamise kahtlusega teateid (TFR) ning kaduvvähe 32 000 euro sularahakünnist ületavaid teateid (CTR)³. RABi läbiviidav sularahauuring näitab, et sularahaga seotud kahtlasi tehinguid ja tegevust täheldavad pangad õigupoolest sageli, kuid kajastavad seda STR-, UTR- või UAR-tüüpi teadetes.

³ Tulenevalt krediidiasutustele RahaPTS § 49 lõikega 3 tehtud erandist ei pea pangad CTRe RABile saatma.

	Krediitiasutused	Kõik teatajad kokku
■ STR	5677	9665
■ UTR	346	786
■ UAR	565	1186
■ ISR	657	953
■ TFR	25	312
■ CTR	4	1383

■ STR ■ UTR ■ UAR ■ ISR ■ TFR ■ CTR

Joonis 3. Krediitiasutustelt ja kõikidelt teatajalt RABile 2022. aastal saadetud teadete jagunemine teate liigi alusel.

Valdav enamus krediitiasutuste teadetest olid 2022. aastal seotud rahapesukahtlusega: kokku moodustasid kahtlase tehingu teated (5677 **STR**), ebatavalise tegevuse teated (565 **UAR**) ning ebahariliku tehingu teated (346 **UTR**) veidi enam kui 90% kõigist pankade saadetud teadetest.

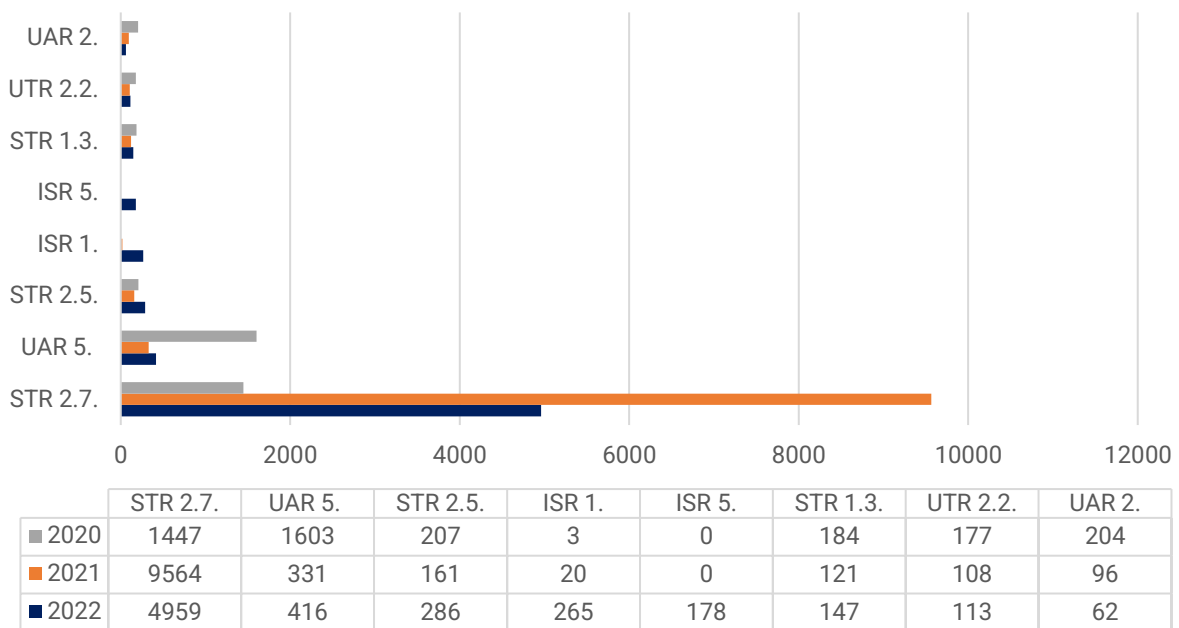
Nagu eespool mainitud, esitati jätkuvalt enim erinevaid **pettusekahtlusega teateid** (indikaator 2.7. **STR**): need moodustasid **68%** kõigist krediitiasutuse teadetest, kuid **aasta varasemaga võrreldes saabus neid siiski peaaegu kaks korda vähem** (4959 vs 9564). **4/5 pettuseteadetest pärines ühelt krediitiasutuselt**, kelle teadetes esineb pigem harva Eesti päritolu kannatanuid. Ülejäänud viiendiku pettuseindikaatoriga 2.7. **STR** teateid esitasid neli panka.

Ehkki pankadelt saabunud pettuseteadete koguarv on varasemate aastatega võrreldes vähenenud seoses ülal nimetatud pesastatud teenuseid puudutavate pettuseteadete vähenemise ja seonduva riski võimaliku langemisega, **on peaaegu kõigi teiste makseteenuseid osutavate krediitiasutuste saadetud pettuseteadete** (2.7 **STR** indikaatoriga teated) **arv ja osakaal krediitiasutuste pettuseteadete seas viimase kolme aasta jooksul pidevalt tõusnud**: 2020. aastal oli selliseid 5%, 2021. aastal 9%, 2022. aastal juba 19%. Need pettuseteaded puudutavad siinsetest klientidest võimalikke kannatanuid ning kokku tuleb lai spekter erinevaid pettuskeeme.

Jätkuvalt on levinud Eesti isikute vastu toime pandavad **laenupettused, sh identiteedivarguse abil**, ning nn **armupettused**. Ettevõtete vastu suunatud **ärikirjapettuste** (*CEO/BEC*-tüüpi pettused) kõrval torkavad nüüd silma erinevat tüüpi **SMS- ja telefonipettused, kus kannatanuks on füüsilised isikud**. Tavapäraselt esinevad kelmid pangatöötaja või politseinikuna, kes mobiilisõnumi või telefonikõnega veenavad isikuid avaldama pangakaardi andmeid või PIN-koodi või tegema ülekandeid. Europoli hinnangul on praegu domineerivaks rahvusvaheliseks pettusetüpoloogiaks **investeerimispettused** (nt investeerimine krüptovarasse): tegu on väljapeetud ja ulatuslike rahvusvaheliste organiseeritud kuritegevuse skeemidega, kus on tunnuslikuks, et veebireklaami tulemusel loovad investeerimishuvilised kasutajakonto liba-investeerimisplatvormile ning hakkavad seejärel saama telefonikõnesid investeerimisnõustajatena esinevatelt kelmidelt, kes tegutsevad rahvusvahelistes kõnekeskustes. Telefonikõnede tulemusel eksitusse viidud kannatanud lasevad kelmidel oma arvuti üle võtta (teadete kohaselt kasutavad petturid selleks sageli AnyDesk rakendust) ja kas kinnitavad ise kelmi poolt ette söödetud maksekorraldused krüptoplatvormidele või annavad petturitele võimaluse kannatanu nimel väikelaene võtta.

Keskmise **pettusejuhtumi kahjusumma** kannatanu jaoks oli krediidasutuste saadetud pettusekahtlusega teatete (STR 2.7) põhjal **13 525 eurot**.

2021. aastaga võrreldes mõnevõrra sagedamini saatsid pangad teateid indikaatoritega „ebaharilikud tehingud kontrol“ (**5. UAR**) ja „isik ei esita tehingu kohta hoolsusmeetmete täitmiseks vajalikus ulatuses selgitusi või dokumente või esitatu ei ole usutav“ (**2.5. STR**), samuti esitati endiselt tihti teateid indikaatoritega **1.3. STR** („krediidasutus keeldub isikuga kliendisuhtesse asumisest vastavalt RahaPTS § 42 seoses hoolsusmeetmete täitmise võimatusega“), aastatega on aga vähenenud ebaharilikele üksiktehingutele (**2.2 UTR**) ja ebaharilikule äritegevusele (**2. UAR**) viitavate indikaatoriga teadete esitamine.

Joonis 4. Krediidasutuste teadete levinuimad indikaatorid 2020.–2022. aasta võrdluses.

Krediidasutuste klientide seas esineb küllalt sageli ka ebaharilikku sularaha kasutamist, mis peamiselt väljendub regulaarses sularaha väljavõtmises sularahaautomaatidest. Erinevaid **sularahaga seotud teateid** saatsid pangad 2022. aastal veidi enam kui 2021. aastal (695 vs 670 teadet), sealjuures on teatajad varasemast märksa sagedamini jätnud sularahamomenti sisaldavate teadete esitamisel märkimata sularahaindikaatori (2021. aastal oli selliseid teateid 442, 2022. aastal aga juba 541).

Kõigi krediidasutuste teadetega seonduv keskmine summa oli ligi 162 400 eurot; jättes kõrvale pettusekahtlusega teated (STR 2.7), mis moodustasid ligi 2/3 teadetest, oli ülejäänud **teadetega seotud keskmine summa** enam kui **481 000 eurot**.

Krediidasutused saatsid **361** teadet märkega „kiire“, kooskõlas riskikontekstiga oli **2/3** nendest sanktsioonikahtlust puudutavad teated (**ISR**). Vene-Ukraina sõja tõttu kehtestatud sanktsioonide rakendamise tulemusena oli 2022. aasta ISR teadete osas erakordne aasta. Aastal 2021 pankade esitatud 99 sanktsioonikahtlusega teatelt kasvas vastav näitaja 2022. aasta lõpuks **657 ISR**ini ehk ligi seitsmekordselt, kusjuures krediidasutused esitasid 69% kõigist RABile laekunud sanktsioonikahtlusega teadetest. Enim esitati teateid rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamise tõttu (1. ISR: 265 teadet). Enamik puudutas siinsete pankade klientideks olevaid ettevõtteid, mille üle kontrolli omavaks isikuks olid sanktsioneeritud **Venemaa oligarhid**. Samuti on tähelepanuväärne indikaatoriga nr 5 esitatud teadete hüppeline kasv ehk piirangute kohaldamine muude sanktsiooniliikide kui finantssanktsioonid korral, üldjuhul oli tegu **kaubapiirangutega** seotud teadetega. Eraldi võib sektorispetsiifilisena välja

tuua ka **deposiidipiiranguga** seotud teated: krediidasutused on teavitanud olukordadest, kus Venemaa kodanike deposiit ületas laekumise tulemusena 100 000 eurot.

Võrreldes varasema aastaga, tõusis sektori terrorismi rahastamise riski puudutav teatamisaktiivsus: kui 2021. aastal esitas sektor kõigest kaks TF-teadet, siis 2022. aastal juba **25 TF-teadet**.

RAB uuendas 2022. aastal kahtlaste tehingute tunnuste juhendit, sh terrorismi rahastamisele viitavate teadete esitamise süsteemi, kus eristatakse kahte tüüpi terrorismi rahastamisele viitavaid teateid: TFR-1 ja TFR-2. **TFR-1** eeldab lisaks tehingu osapoolle seotusele riskiriigiga ka riskiindikaatorit, **TFR-2** eeldab konkreetsele terrorismi rahastamise kahtlusele viitavat asjaolu. Juhendis on toodud **terrorismi rahastamise indikaatorid** ehk ohumärgid, mis aitavad kohustatud isikul tuvastada analüüsi käigus tehingu või toimingu ebaharilikkust. See võimaldab anda kohustatud isikul esmase hinnangu, kas tegu võib olla potentsiaalselt terrorismi rahastamisega, ning esitada RABile vastavasisulise teate. **Juhendi lisana avalikustati RABi kodulehel ka kõrgema terrorismi rahastamise riskiga riikide ehk riskiriikide nimekirja.**

Palume terrorismi rahastamise teadetes märkida ära **konkreetne riskile osutav indikaator** (lisaks seotusele riskiriigiga) **või konkreetne kahtlusele osutav indikaator**, lisada tehingu osapooled, tehingu osapoolte sideandmed (telefon, e-posti aadress), tehingu objekt ning tehingu kuupäev. Palume lisaks dokumentide esitamisele tuua välja hinnang, kas hoolsusmeetmete kohaldamise käigus on tõendatud vara päritolu, tuvastatud tegelik kasusaaja ning kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuur.

RABile on krediidasutuste saadetud teated väga väärtuslik infoallikas võimalike kuritegude tõkestamisel ja avastamisel, need jõuavad sageli RABi juhtumianalüüsi ning teadetes sisalduvat infot kasutab RAB tihti ka taktikalise ja strateegilise analüüsi toodetes. RABi analüüsitoimikutes kasutati 2022. aastal **80%** pankade saadetud teadetest: RAB käsitles kokku **3847** krediidasutuste teadet enam kui saja erineva toimiku raames. Lisaks siseriikliku koostööd hõlmavate pettusekaasuste analüüsimisele suunati 3572 teadet pettuseid koondavatesse toimikutesse, kus teostati taktikalise tasandi analüüsi, mille tulemusi jagati ka välisriikide partnerasutustega. Juhtumianalüüsi toimikutes käsitleti võimalike rahapesu eelkuritegudena peamiselt erinevat liiki kelmusi ja küberpettusi, olulisel kohal olid võimalike rahapesu eelkuritegudena ka maksukuriteod ja narkootikumidega seotud süüteod ning ebaseaduslik majandustegevus, vähemal määral korruptsioon ja omastamine. Riskikeskkonnast tulenevalt on fookuses olnud ka salakaubandus, sh võimaliku illegaalne relvakaubandus, ning sanktsioonidest kõrvalehoidmise juhtumid.

2022. aastal seadis RAB kokku **53** käsutuspiirangut krediidasutustes avatud kontodele või kontodel olevale varale, suurem osa neist pankade endi esitatud teadetest ilmnenuid kahtluse põhjal. **94** korral kasutas RAB krediidasutuste 2022. aastal saadetud teadetes sisalduvat infot oma teabeedastustes Eesti uurimisasutustele. Sellistest teabeedastustest ligi viiendik puudutas kelmusejuhtumeid, võimalike eelkuritegudena esinesid ka erinevad maksukuriteod, ebaseaduslik majandustegevus, prostitutsioon, inimkaubandus ja omastamine, samuti edastas RAB uurimisasutustele teabe mitmete sanktsioonidest kõrvalehoidmise juhtumi kohta. Teabeedastustes käsitletud juhtumites, kus RABil oli võimalik määratleda rahapesu faas, domineerisid jätkuvalt kihistamisfaasi tunnustega kaasused, kuid varasematest aastatest sagedamini on RABi analüütikud täheldanud kahtlases tegevuses rahapesu integreerimisfaasi tunnuseid; harva seevastu tuleb pildile rahapesu laotamisfaas.

Teadete kvaliteet ja soovitused tulevikuks

Keskmiselt on krediidasutuste teadete kvaliteet ajas jooksvalt paranenud. RahaPTS kohustatud sektorite võrdluses on vaieldamatult tegemist kõige efektiivsema, riskiteadlikuma ning sisukamalt teatava sektoriga. Samas vajab märkimist, et **endiselt erineb teadete kvaliteet ning riskiteadlikkus pankade lõikes märkimisväärselt**. Valdav enamus sektorist esitab siiski sisukaid ning heal analüüsil põhinevaid teateid, kust nähtub, et hoolsusmeetmeid on kohaldatud õigesti ja põhjalikult. Kahtlus on teadetes välja toodud korrekselt ja arusaadavalt ning krediidasutuse kohaldatud meetmed on ära märgitud. **Paranenud on ka õigeaegselt kahtluse tuvastamise võimekus**, mille tulemusel on RABil olnud võimalik näiteks varasid piirata. **Vähenenud on teatamiskohustuse täitmisega hilinemine**.

Krediidasutused on julgemalt kliendisuhteid lõpetanud ning kahtlaste klientidega neid mitte alustanud. Valdavalt on tegemist asjakohaste otsustega, ent **teatud juhtudel on RAB täheldanud liiga kergekäelist kliendisuhte lõpetamist** riskide maandamise eesmärgil, selle asemel et panustada rohkem hoolsusmeetmete kohaldamisse. Kliendisuhte erakorraline lõpetamine, kui kõige karmim riskimaandusmeede, peaks olema *ultima ratio*, kui muud meetmed ei ole andnud tulemust.

RAB tuvastas 2022. aastal üksikuid juhtumeid, kus krediidasutus jättis oma teatamiskohustuse täitmata. Juhtumite analüüsimisel tuvastas RAB rahapesukahtlast tegevust, mille kohta teadet ei esitatud, ent kahtlane tegevus on sedavõrd selgete tunnustega, et pidanuks pälvima krediidasutuse tähelepanu. Samuti on RAB juhtumianalüüsi ja strateegilise analüüsi käigus välja selgitanud krediidasutuste kliente, kelle **äritegevus ei lange kokku pangale deklareerituga või ei vasta äriregistris märgitud tegevusalale** ning kelle **pangatehingutes puuduvad reaalse äritegevuse tunnused** (tihti toimuvad **transiitkanded suure riskiga kolmandate riikide kontodega**), ning RAB on tuvastanud, et tegemist on kuritegeliku taustaga isikutega

RABi analüüsitud piiriüleste maksete statistika näitab jätkuvalt, et **üksikute pankade suurklientideks on isikud, kellega teised krediidasutused on rahapesu või maksupettuse kahtluse tõttu kliendisuhte lõpetanud ning kelle kohta leiab ka avalikest allikatest negatiivset kajastust**. Pangad, kus sellistel isikutel on jätkuvalt avatud arvelduskontod, ei ole RABile nende kohta teateid esitanud.

Tulenevalt sellest, et RABi juhtumianalüüsi osakonna tähelepanu all on viimasel ajal olnud mitmeid krediidasutuste väljastatud laenudega seonduvaid juhtumeid, suunab RAB **krediidasutusi keskenduma hoolsusmeetmete kohaldamisele ka laenude väljastamisel ja seirama laenude teenindamist, kuna laenude tagastamiseks võivad isikud kasutada kuritegelikku päritolu raha**.

RAB juhib krediidasutuste tähelepanu sellele, et **RahaPTS 44 lg-s 1 sätestatud teavituse tegemine RABile kliendisuhte erakorralise lõpetamise puhul rahapesukahtluse või hoolsusmeetmete kohaldamatuse tõttu krediidasutusest vara väljakandmise kohta ei ole teatamiskohustuse täitmine RahaPTS § 49 lg 1 mõistes**. RAB on oma töö käigus märganud, et osa krediidasutusi ei ole RahaPTS § 44 lg 1 rakendamisel sellele eelnevalt täitnud teatamise kohustust, mille tõttu saab järeldada, et nad on ekslikult võrdsustanud nimetatud kaks sätet. Selle tulemusena on RAB pidanud teate analüüsimiseks vajaliku informatsiooni kogumiseks ning piirangu seadmise vajaduse hindamiseks tegema mitmeid päringuid krediidasutusele, mille tõttu on viibinud käsutuspiirangu seadmise ettekirjutuse väljastamine.

Arvestades sanktsioonipiirangute paljusust, pidid krediidasutused kiiresti muudatustele reageerima ja selleks, et mitte minna piirangutega vastuollu, ka oma sisemised monitoorimissüsteemid üle vaatama ja neid täiendama. ISR-teatamise praktika analüüsimisest nähtub, et **mõnikord on õigeaegne piirangutele reageerimine jäänud puudulike tehniliste lahenduste taha ja selle tõttu on RABile esitatud teateid viivitusega**.

Paljudes sõja alguskuudel tehtud ISR-teadetes esines nii vormilisi kui sisulisi puudusi. Peamiste vormiliste puudustena võib välja tuua teadete väljade mittekorrektse täitmise või täitmata jätmise, isikute sidumata jätmise, kohaldatud meetmete mittemärkimise ja teatele juurde lisamata alusdokumendid. Sisulise poole pealt on probleemiks olnud **mitteammendav või segane tehingukirjeldus ja valesti määratud sanktsiooni subjekt**. RAB pidi korduvalt teatajatele selgitama, et olukorras, kus tehing tehti sanktsiooni subjekti omandis või kontrolli all oleva ettevõttega, ei ole sanktsiooni subjekt mitte tehingus osalenud ettevõtte, vaid selle omanik/ettevõtte üle kontrolli omav isik, kes on sanktsiooninimekirja kantud. Aasta lõpuks olukord paranes ja nimetatud vigu esines vähem, sest RAB suhtles teatajatega aktiivselt nii personaalse kirjaliku või suulise tagasiside vormis kui ka erinevate koolituste ja töögruppide kaudu.

2021. aasta tagasisidearuandes tõi RAB ühe murekohana esile pankade vastavus-kontrollisüsteemide võimaliku nõrkuse terrorismi rahastamise indikaatorite tuvastamisel, millest võib olla tingitud pankade TFR-teadete vähesus. Kõrgemale TF-riskile osutasime eriti n-õ pesastatud teenuste ehk pankade teenindatavate finantseerimisasutuste tehingutega seoses. Krediidasutuste saadetud TFR-teadete arv kasvas 2021. aastal esitatud kahelt teatelt 25 teateni 2022. aastal. TFR-teatamises toimunud edasimineku ei ole olnud üksnes kvantitatiivne: kui 2021. aastal saatsid pangad vaid riskiriigi seosega teateid, siis 2022. aastal oli kolmandik TFR-teadetest esitatud kategooria **TFR-2** all ehk hoolsusmeetmete rakendamise tulemusena on jõutud konkreetse terrorismi rahastamise kahtluseni. Krediidasutuste esitatud TFR-teadete kvaliteet on üldiselt väga hea. Sellest annab tunnistust ka asjaolu, et 12 teate puhul alustas RAB süvaanalüüsi ning ühe teate põhjal seati **terrorismi rahastamise kahtlusega vara suhtes käsutuspiirang**. Tänu sektori esitatud infole sai RAB teha edastusi nii uurivale asutusele Eestis kui ka välisriikide rahapesu andmebüroodele. Krediidasutuste hea kvaliteediga teated andsid otsese panuse terrorismi rahastamise tõkestamisesse nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt, neist mõningaid juhtumeid kajastati ka meedias. TFR-teadete puhul esines siiski **teate hilinenud esitamist**, ühel juhul enam kui neli kuud pärast asjaolude ilmnemist.

RAB on täheldanud, et valdav enamus krediidasutustest on viimaste aastate jooksul tõstnud oma võimekust rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkonnas, sealhulgas on valdkonda värvatud juurde palju uusi inimesi. Samal ajal on RABi jaoks olnud selgelt jälgitav, et **rahapesu tõkestamise kontaktisikute vahetumisel teatamise kvaliteet, vähemalt ajutiselt, nõrgeneb. Mõnes krediidasutuses on märgata kontaktisikute suuremat voolavust**, mille tõttu laekuvad teated uutelt inimestelt, kes lahkuvad enne, kui üldse jõuavad hea kvaliteediga teadete tegemiseni.

RABi operatiivne koostöö krediidasutustega oli ka 2022. aastal väga hea. Kontaktisikutega suhtlemise läbi on RAB saanud ennetada või lahendada kiireid ja kriitilisi olukordi efektiivselt.

Parim ja halvim praktika krediidasutuste teatamises

Näide halvast praktikast

Tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamise all oli klientide grupp, kuid igaihe kohta esitas panga kontaktisik eraldi teate.

Teate sisusse oli märgitud, et teised seotud kliendid on alles tugevdatud korras hoolsusmeetmete protsessi läbimas. Teate teksti väli sisaldas viiteid erinevatele dokumentidele ja jättis mulje, et pank on tublisti hoolsusmeetmeid rakendanud, aga ei ole kõiki faile teatega kaasa pannud. Lisapäringuga küsis RAB välja puuduolevad dokumendid, et saada toimuvast tervikpilti, kuid vastu saatis kontaktisik mitmeid dokumente, mida ei küsitud, küsitud dokumente aga ei saatnudki, mis viitab sellele, et pank ei ole kliendi suhtes korrektselt hoolsusmeetmeid kohaldanud ning on lubanud tal arveldada.

Kuna teataja esitas korraga vaid ühe gruppi kuuluva osapoole kontoväljavõtte, kuigi tehingud toimusid pangasiseselt mitme osapoole vahel, oli RABil saabunud info põhjal väga raske raha liikumist jälgida. Lisaks tingib selline teadete „tilgutamine“, et tuvastamata võivad jääda juhtumist olulist tähtsust omavad asjaolud ning viited kuriteole ei pruugi jõuda RABini õigeaegselt.

Silma paistis süsteemne puudujääk panga AML riskijuhtimises. Lisaks ülal nimetatud probleemidele viitab kliendisuhetus panga ja kliendi vahel, et AML kaitseliinid ei ole eraldatud: kliendihaldur viitas omapoolses kirjas kliendile, et andmete vastu tunneb huvi panga rahapesu tõkestamise osakond.

Näide parimast praktikast

Krediidasutuse tõhus reaktsioon Vene-Ukraina sõjaga kaasnenud uutele riskidele.

Pärast Vene-Ukrainas sõja algust tegi krediidasutus RABile teate selle kohta, kuidas isik korraldas väidetavat sõjavastast meeleavaldust. Krediidasutust esitas teate, hoolimata sellest, et tegemist ei olnud otseselt rahapesukahtlase tegevusega. Teates kirjeldati kahte võimalikku suunda, mis pälvisid RABi tähelepanu. Üks suund oli seotud julgeolekuriskiga ning teine suund võimaliku omastamise või kelmusega, kus klient kogus toetussummasid ega kasutanud kogutud vahendeid eesmärgipäraselt. Selline tegevus krediidasutuse poolt näitab kohustatud isiku loovust, n-ö suure pildi nägemise oskust ning tahet olla AML-valdkonnas tõhus.